

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 50.

Lördagen den 14 December

1872.

Rörelser mot engelska öfverhuset.

Under det att fråga blifvit väckt om inrättande af en öfre kammare i Frankrike, har en motsatt rörelse uppstått i England, och när man sammanlägger alla omständigheterna, kan man knappast tvifla på att afskaffandet af det engelska öfverhuset i dess närvarande form endast är en tidsfråga. Deraf må likväl icke dragas den slutsatsen att sjelfva grundsatsen af representationens delning i två afdelningar skulle vara i allmänhet förkastad och det så kallade en-kammare systemet erkänt såsom något riktigare. Detta är så långt ifrån händelsen att vi tro det vara genom de demokratiska staternas exempel erkänt, med hvilka faror för den konstitutionella ordningen det är förenadt att lägga hela statsförvaltningen i händerna på en enda, genom samma slags val ur folket utgången kammare; men i England är det särskilda förhållanden, som måste tagas i öfvervägande, och som väl förtjena ett närmare betraktande, ty öfverhusets inrättning hvilar på sociala vilkor som icke äro fullt förenliga med samhallets närvarande utveckling.

Dertill komma de historiska förhållandena, hvilka i England spela en så betydande rol. Den representativa författningen är jemnårig med det britiska samhället, men denna församling har, såsom vi i en föregående uppsats sökte visa (n:o 42, sid. 663 »Om den engelska konstitutionens hi-

storia») icke alltid varit tvådelad. Till och med sedan Simon af Montford 1265 på visst sätt stiftade underhuset genom att till deltagande i rådsförsamlingen inkalla två valda ombud för adeln i hvarje grefskap och två för hvarje kunglig stads- eller borgplatsmenighet — *cities and boroughs* — samlade sig dessa ständer vanligen med lorderna i ett rum; blott i mycket svåra frågor trädde prelater och baroner å ena sidan samt lands- och stadsrepresentanter å andra sidan till samman såsom särskilda korporationer, och sina svar på konungens framställningar afgåvo de äfven i sådan händelse gemensamt. Det var först under Edvard III:s regering, i början af trettonhundratalet, som biskoparne jemte de verldsliga lorderna konstituerade sig till ett särskildt herrehus, *House of Peers*, under det att landskapens och städernas representanter, som företrädde menigheterna, bildade ett underhus eller *House of Commons*. Men på samma gång intog den förra korporationen en ny ställning både till styrelsen och till menigheterna, och dess beroende af kronan framstod tydligare, sedan landet sände folkvalda representanter. I sjelfva verket var säte och stämma i öfverhuset icke en ovilkorlig följd af den feodala arfsrätten, utan konungen förfor dermed såsom han behagade, och det var först i en långt senare tid som med peervärdigheten förenades

ovilkorlig rätt att sitta i öfverhuset. Emellertid har monarken allt jemt bibehållit rättigheten att utnämna nya peerer, hvilka i det egentliga England öfverlemnade sin värdighet i arf såsom en majoratsrätt. Märkvärdigt nog har underhuset en gång i början af förra århundradet afslagit en af lorderna framställd bill, som afsåg att inom ett visst antal inskränka monarkens rätt att skapa nya peerfamiljer; man fann nemligen att en sådan begränsning skulle göra aristokratien till en sluten politisk *corps* och på detta sätt gifva den ett inflytande hvilket man icke ansåg förenligt med det allmänna bästa. Enligt the Royal Calendar består lordernas hus för närvarande af 404 ärftliga ledamöter, nemligen 4 prinsar af blodet, 20 hertigar som icke höra till den kungliga familjen, 18 markiser, 111 earls eller grefvar, 23 viscounts och 219 baroner. Vissa embetsmän, till exempel underhusets talman, upphöjas efter tilländalupet uppdrag regelbundet till peervärdigheten, och då det icke är sällsynt att utmärkta diplomater, krigare, lärde och författare på detta sätt belönas för sina förtjenster, så skulle tillväxten vara rätt betydlig, om icke afgangen å andra sidan vore ganska stark. Det hör ingalunda till sällsyntheterna att hela peerfamiljer utdö eller komma på obestånd, och så stor har på senare tider denna afgang varit, att en radikal parlamentsledamot, den bekanta Jacob Bright, kunnat på allvar föreslå ett förbud för nya peerers utnämmande, hvarigenom han beräknade att inom 150 år hela den ärftliga delen af lordernas hus skulle vara försvunnen och således institutionen faktiskt afskaffad, utan att en enda bokstaf behöfde för sådant ändamål sättas på papperet.

Öfverhusets legala afskaffande är ett ämne som nu mera dagligen är föremål för den radikala pressens och folkförsamlingstalarnes ifriga bearbetningar; man kan väl säga att hundra pennor och hundra munnar dagligen gnaga på rötterna af denna lysande institution. Det var icke länge sedan man i en för öfrigt ganska anständig, ehuru mycket radikal tidskrift, *The Fortnightly Review*, läste en krigsförklaring mot öfverhuset så ljungande, att de häftigaste utfallen mot Första kammaren, presterskapet, embetsmannaståndet och regeringen uti våra egna radikala tidningar i

jemförelse dermed kunna anses såsom verkliga kärleksförklaringar. Och hvad har den då gjort, denna lysande korporation, som kan framkalla en sådan hätskhet? Den har satt sig emot eller endast motvilligt gifvit sitt bifall till sådana af den allmänna meningens fordrade förändringar som afskaffandet af fullmaktsköpen inom armén, hvilket den Gladstoneska ministären genomdref medelst en så kallad *royal warrant* eller kunglig förordning, 1867 års parlamentsreform, den irländska landbillen, upphäfvandet af den protestantiska statskyrkan i Irland och slutligen den s. k. *Ballot Bill*, som utan särdeles motstånd, men också utan allt egentligt bifall af öfverhuset, godkändes under innevarande års parlamentssession, hvarigenom den beslutna adeln förlorar en stor del af det inflytande som dess medlemmar hittills utöfvat på valen till underhuset. Redan blotta ljumheten för sådana reformer som med stor ifver fordras af den radikala delen af underhuset, och som blifvit med benägenhet omfattade af den nu varande regeringen, har ådragit lordernas hus en allmän ovilja, men de hafva äfven genom att begagna sitt *veto* i lagstiftningsfrågor hindrat vissa lagreformer, hvilkas framgång ligger den stora allmänheten synnerligen om hjertat. Till dessa hör inrättandet af en särskild öfverdomstol eller kassationsrätt i stället för *House of Lords*, som ännu de jure om också icke de facto bibehåller denna judiciella befogenhet i öppen strid mot det moderna rättsmedvetandet. Öfverhuset är högsta domare öfver sina egna ledamöters personer och kan på underhusets käromål dömma hvilken som helst i hela konungariket. En vigtig del af lagskipningen ligger utom parlamentet i fredsdomarnes händer, och dessa oaflynade embetsmän väljas af regeringsmakten utan ansvar bland den beslutna adeln. Sjelfva formerna äro stötande för vår tids menniskor; den kungliga tronen är uppställd framför lordernas bänkar, och när underhusets medlemmar, folkets representanter, hos hvilka den egentliga beslutande makten ligger, efter som de hafva ensamme herraväldet öfver statens hushållning, inkallas i peerernas sal för att höra trontalen eller de kungliga besluten, måste de förblifva stående utanför ett skrank, hvilket liksom afspärrar för dem vägen till samhällets högre områden. Men hvad som är långt

värre, är den tvungna ställning som öfverhuset nödvändigt måste intaga i förhållande till regeringsmakten, när denna, såsom för det närvarande är händelsen, utgått ur underhusets majoritet och i den samma har sitt fotfäste. Gladstoneska kabinettet, som för snart fyra år sedan kom till makten, representerar den förmögna, affärsidkande och därför under alla omständigheter fredsälskande medelklassen, för hvilken alla inblandningar i andra staters angelägenheter, genom hvilka England skulle kunna blifva indraget i ett krig, äro en religiös och finansiell styggelse. Det är egendomligt att höra den radikala pressen både här och i andra länder utgjuta sin vredesfulla skålar öfver det aristokratiska England för dess non-interventionspolitik, i kraft af hvilken det försakar att göra sin stämma hörd i nationernas stora råd och hellre lider en förolämpning eller underkastar sig en ofördelaktig skiljedom än det med vapen i hand häfdar sin gamla ära. Det är icke den engelska aristokratien som försvarar Washington-traktaten, genom hvilken regeringen förband sig att underkasta sig en *arbitrage* i fråga om de amerikanska ersättningsanspråken för Alabamas och de öfriga kaparefartygens utrustning i engelska hamnar, eller som med likgiltighet äser den militäriska skada de britiska besättningarna på Nordamerikas vestra kust ännu senare lidit genom tyska kejsarens skiljedom i San-Juan-frågan. Det var deras förfäder hvilka såsom statsmän, härförare eller underhandlare i forna tider skapat Englands storhet, och deras afkomlingar begära ingen ting bättre än att få träda i deras fotspår.

Öfverhuset står såsom ett besvärligt bålverk för upprätthållandet af tronen och statskyrkan, och det är ur denna synpunkt som oppositionen riktar sina häftigaste anfall. Vi mena nu icke oppositionen inom parlamentet, ty denna är för det närvarande aristokratisk, utan det stora rörelsepartiet utanföre, som har till ögonmärke att omstörta allt hvad som återstår af de feodala institutionerna och i deras ställe bereda rum för den rena demokratien. De egentliga republikanernas antal är väl ännu icke så särdeles stort, ehuru de som finnas äro desto mer högljudde, men den anglikanska kyrkan har så många flere vedersakare, mindre kanske därför att hon i

detta ögonblick utöfvar något samvetstvång, hvilket der såsom annorstädes långt mera är händelsen inom de lägre sekterna, än för högkyrkans gamla förbindelse med konungamakten och aristokratien, samt för de många och svåra missbruk, det orättvisa patronat och många andra betänkliga missförhållanden som onekligen äro med denna institution sammanväxta. Den gamla puritanska andan är icke utdöd; hon lefver hos dessa talrika sekter, som alltid betraktat den kyrkliga stäten med vedervilja, och som med kanske ännu större obehag känna sin skyldighet att utgöra penningbidrag till dess upprätthållande. Om *Church-rates* icke vore, skulle dessa kväkare, baptister och metodister, som nu förbanna hvad de kalla »den babiloniska skökan», möjligen försona sig med den praktfulla katedralgudstjensten, mess-skjortorna och de furstliga prebendena.

En om möjligt större fara hotar öfverhuset från den ekonomiska sidan: majoritetet i jordbesittningen kan omöjligen länge upprätthållas, och det fins inom peerernas egna leder personer såsom lord Fitz-Maurice, hvilka ifrigt yrka icke blott på afskaffandet af förstfödslorätten och den fasta egendomens lika fördelning mellan alla barnen i en familj, utan äfven på upphäfvandet af »substitutionen», eller rättigheten att vid testamentariska förordnanden öfverhoppa vissa slägtleder, och öfver hufvud fordra en sådan lagstiftning att den fasta egendomen kan genom köp förvärfvas och besittas med samma lätthet som man köper och innehafver lösören. Afskaffandet af spanmåslagarne 1846 var blott första steget i den agrariska reform som fordras af medelklassen, ty priset på de första lefnadsmedlen kan aldrig, äfven med den friaste införsel, komma så lågt som om de produceras på stället. Men nu ligger en stor del af den bördigaste engelska jorden såsom aristokratiens parker och jagtmarker oåtkomlig för plogen, och, hvad ännu värre är, det fattas tomter till uppförande af bostäder för en själfständig landtbruksbefolkning. Det är en i ögonen fallande skilnad uti lefnadsvanor och de första bekvämligheterna mellan den franska jordarbetaren, som eger sin lilla åkertappa och sin stuga, och den engelska daglönaren, *the cottager*, som beror af jordegarens eller förpaktarens godtycke och af dessa vråkes efter behag ur sitt

eländiga hybble, och i känslan af denna prekära tillvaro, i förening med en äfven för den torftigaste utkomst otillräcklig aflöning, i allmänhet ända hittills förblifvit i ett tillstånd af elände och barbari, ur hvilket fabriksarbetaren och den mindre stadshandverkaren för länge sedan lyftat sig. Det engelska åkerbruket, som i många fall står framför andra länders, i synnerhet genom bruket af kraftiga gödningsämnen och arbetsbesparande maskiner, kan icke uppnå sin fulländning, så länge icke brukaren är försäkrad om jordens varaktiga besittning, eller åtminstone lagligen berättigad att vid afflyttningen åtnjuta full ersättning för alla de omkostnader som han nedlagt på egendomens grundförbättring. Historien om de långa och bittra striderna rörande hvad som kallas *Tenant Right* skola vi icke här upprepa; det är för närvarande nog att nämna, att detta problem ännu är olöst och svårigen kan lösas, så länge tvisten ligger ensamt mellan arrendatorn och jordegaren. Men just denna sommar har en ny faktor tillkommit, som icke kan undgå att utöfva ett genomgripande inflytande på frågans ställning.

Så länge farmern befinner sig i en osäker ställning till jordegaren, är det förklarligt, och till en viss grad ursäktligt, om han sjelf hyser endast ringa intresse för sina underhafvande, de egentliga jordarbetarne. Blott undantagsvis finnes hos honom och hans familj den högre själsodling som lärt sig betrakta fattigdomen med aktning och deltagande. Jorden som han odlar har för honom ingen högre betydelse än råvaran eller statspapperet, hvori han gör sitt lediga kapital fruktbarande, och människorna som hjälpa honom att bruka den betyda för honom föga mer än dragarne eller de döda arbetsmaskinerna. Afhysningen af de på stället bosatta arbetarne har gifvit upphof åt de så kallade *agricultural gangs*, frivilliga arbetskompanier af alla åldrar och kön, som underhållas och herbergeras i städer eller köpingar af någon entreprenör och af honom uthyras på viss kortare tid åt farmarna i grannskapet. De sjelfständigare arbetarne, som qvarbo på ställena, äro i viss mon hemfallne åt arbetsgifvarens godtycke; de kunna icke flytta sig längre vägar och draga fördel af flere arbetsgifvares konkurrens: deras vilkor blifva derefter. Man kan i

allmänhet säga att jordbruksarbetarens dagspenning icke uppgår till mer än hälften mot fabriks- eller jernvägsarbetarens; lefnadssättet blir derefter, barnen uppväxa i en förfärande okunnighet, och alla dessa hushåll bilda midt i de rikaste grefskapen en kontrast mot den allmänna välmågan, som är på en gång en skamfläck och en fara.

Liksom alla sociala rörelser i England har den nya agitationen bland landtbruksbefolkningen icke börjat med någon allmän principförklaring utan med ett bestämdt yrkande för ett begränsadt fall, men den saknar icke därför sin allmänna betydelse, och det torde icke vara för mycket sagdt att arbetsinställningen förliden sommar i ett af Englands mellersta ländskap är uppslaget till en samhällsreform hvars omfång och följder ännu icke låta sig med någon sannolikhet beräknas. Jordarbetarne i Warwickshire hade genom sitt granskap och sin tätare beröring med befolkningen i fabriksdistrikten erhållit ett slags politisk bildning, som är främmande för befolkningen i de sydligare belägna grefskapen, och det har icke fattats personer ur de uppfostrade klasserna som lämnat dem sitt biträde och sina goda råd; en af Englands mest upplyste och frisinnade prelater, Canon Girdlestone, har en hufvudsaklig förtjenst deraf att Warwickshire-striken stannade inom sina lagliga gränser. En vacker afton funno sig några tusental af dessa fattiga plogmän, hvilkas uppfostran varit så bristfällig att endast ett fåtal af dem kunde under den skriftligt affattade öfverenskommelsen sätta annat tecken till sitt instämmande än ett oformligt tillritadt bomärke, till samman under ett stort valnötträd och afhandlade, med detta lugn och denna ordning som utmärka alla engelska folkförsamlingar, för första gången sina gemensamma angelägenheter. Deras vanliga aflöning var 12 sh. sterling, omkring 10 Rdr 25 öre i veckan, och de fordrade nu 16 shillings eller 33 procents förhöjning. Det förra beloppet är i sjelfva verket icke det allra lägsta för arbetare af detta slag, ty det gifves trakter af England der dagspenningen icke i medeltal utgör mer än 9 shillings, men 2 sh. om dagen äro knappast tillräckliga att fylla de allra oundgängligaste behofven, hvaremot tillägget af

de 4 begärda shillingarne skulle öppna tillträdet till ett slags anspråkslöst välstånd.

Warwickshire's arrendatorer erbjödo till större delen sjelfmant 15 sh. i veckan, och dermed röjde sig för den gången flertalet af arbetarne, men sedan en gång banan blifvit öppnad och rörelsen utbredt sig till de angränsande grefskapen, är det icke tvifvelaktigt att en ny tingens ordning skall börja för både arrendatorer och daglönare. Det är icke osannolikt att ytterligare arbetsbesparande maskiner skola blifva uppfunna, äfven som att den bättre lönade arbetarens arbete skall blifva af större värde för den som använder honom; men dervid kommer saken förmodligen icke att stanna, utan säkert skall det uppstå en förlust för arrendatorerna, för hvilken de skola söka att hålla sig skadslöse genom att betinga sig bättre villkor af jordegarna. Det ligger i sakens natur att den som icke arbetar skall i tidernas längd blifva beroende af den som arbetar; endast okunnighet, tröghet och brist på sammanhang hafva så länge kunnat bevara det motsatta förhållandet.

En förbättring i jordbruksarbetarnes belägenhet i afseende endast på dagspenningen skall icke aflöpa utan allvarsamma rubbningar i andra afseenden, och det patriarkaliska förhållande som nu på många ställen mildrar betrycket kommer sannolikt att upphöra i de mon de små familjerna, som hittills varit skydslingar åt presten och squiren, och som fått mottaga vård och hjälp af deras hustrur och döttrar, bättre kunna reda sig på egen hand och kanske i känslan af sitt ovana oberoende blifva mer fallne att visa ifrån sig de bättre lottade klassernas understöd, hvilket, på grund af den grannlagenhet som hos dessa klasser är en följd af högre uppfostran, redan nu för det mesta erbjudes dem med en blyg och snarskrämd tvekan. Resultatet af de ökade arbetslöserna skall sannolikt blifva att de som förstå att taga vara på sig sjelfva skola vinna utvägar till att öka sina lefnadsbeqvämligheter, gifva sina barn en bättre uppfostran och till och med aflägga något för sin ålderdom; men de som äro oförmögne af en sådan sjelfstyrelse skola lättare än förut gå under och fylla arbetshusen, kanske också fångelserna, när räddande händer mindre ofta och mindre ifrigt räckas till

deras hjälp. Det kan hända att förlusten af detta innerligare förhållande till en början kommer att väga ganska tungt och kanske till och med uppväger vinsten af dessa ytterligare shillingarne i veckan; men detta onda är snart öfvergående, och välviljan mellan klasserna skall nog en gång återkomma under bättre former för båda sidorna. Det är icke någon mensklig varrelsens bestämmelse att uteslutande vara föremål för en annans barmhertighet, och det skall, äfven med bättre utkomst i allmänhet för de arbetande klasserna, finnas alldeles tillräckligt af tillfällig nöd och menskliga lidanden af annan natur än det blekaste behovets, för välgörenheten hos de förmögnare klasserna att afhjelpa. Och funnes än ingen mer absolut hungrig eller naken, så är lyckligtvis dermed icke fallet tillslutet för en rätt människokärlek.

Men viktigare än allt detta är för oss i närvarande ögonblick det inflytande som en stegring i dagspenningen utan tvifvel kommer att utöfva på arrendatorernas förhållande till jordegarna. Paktvilkoren skola, i den mon de blifva svårare att uppfylla, blifva föremål för en skarpare debatt mellan jorddrotten och förpaktaren, och då farmern icke vidare kan pressa arbetaren, skall han sjelf icke vidare låta pressa sig af godsegaren; hellre skall han då med sina insigter och sitt kapital utvandra till främmande verldsdelar, der han kan nedlägga båda delarne på sin egen tillhörighet i stället för att nödgas nedlägga dem på andras. Det skall då inträffa det samma som till en början händt öfver allt i kolonierna, sedan slafarbetet blifvit utbytt mot det fria arbetet, att afkastningen af den fasta egendomen kommer att förminskas med afkastningen af jordvärdet, och med jordvärdet jordegarens sociala ställning och politiska inflytande. Detta är kauske den viktigaste sidan af de följder som Warwickshire-striken kommer att medföra: jordaristokratien är det främsta och utan jämförelse mest betydande elementet i det engelska öfverhuset; men jordaristokratiens sociala öfvervigt har motverkat uppkomsten på landet af en förmögen och bildad medelklass; daglönarnes strike skall på en omväg bereda denna viktiga revolution.

Den politiska och sociala ställning som efter vår föreställning är förbehållen åt

medelklassen på landet har redan på aristokratiens bekostnad blifvit intagen af medelklassen i städerna. Kabinetts förnämsta medlemmar äro af borgerlig härkomst: förste amiralitetslorden mr Goschen är son af en köpman och har sjelf under lång tid haft sin verksamhet på ett köpmanskontor i City; krigsministern mr Cardwell har visserligen gjort sin uppfostran på den juridiska banan, men han är son af en grosshandlare i Liverpool och tillhör helt och hållet Manchesterskolan; skattkammarkanslaren mr Lowe är en obemedlad prestson från Nottinghamshire, som gjorde sin uppfostran såsom privatlärare och först efter sin utvandring till Australien förvärfvat sig någon förmögenhet; inrikesministern, *the home secretary*, mr H. E. Bruce, har, ehuru på långt håll beslätad med den berömda skotska familjen af samma namn, så vidt vi veta, icke någon egen framstående position; John Bright, företrädaren till den nuvarande handelsministern mr Fortescue, är såsom bekant son af en qvåkare och har sjelf i yngre år förestått en kattunfabrik i granskapet af Rochdale; sjelfva premierministern är son af en köpman i Liverpool. Endast utrikesministern, kolonierna, det indiska departementet och de politiskt obetydliga hofembetena ligga ännu i högadelns händer. Det är också snart sagdt en nödvändighet att de förnämsta platserna i kabinettet måste fyllas från underhuset; åtminstone skulle det icke vara möjligt för en regering som vill föra nationen framåt att hafva sina medlemmar utestängde från den beslutande delen af representationen. Det är en egen ställning öfverhuset intager i Englands konstitutionella lif: om det återhåller rörelsen gör det sig hatadt och bekämpas af framstegspartiet; lägger det intet hinder för framskridandet, befinnes det endast vara ett kostsamt, öfverflödigt hjul i den stora statsmekanismen, en *superfétation politique*, såsom vi sett det nyligen kalladt af en fransk publicist. Hvad skall det under sådana omständigheter företaga sig?

Det är sant att det ännu har en vigtig uppgift att fylla genom en samvetsgrannare och insigtsfullare granskning af de egentliga lagförslagen, nemligen inom *Com-*

mon law, än den som underhuset har tid, lust eller förmåga att åstadkomma. Men det är en stor olägenhet att dessa förslag icke komma från underhuset förr än midt i parlamentsterminen, så att lorderna under den förra delen deraf hafva ingen ting att uträtta men under den senare äro öfverhopade af ett ansträngande arbete. Aristokratiens främste män hafva försökt alla möjliga medel att afhjelpa denna olägenhet, men förgäfves, och lord Granville har förklarat att den är ohjelpig. Lord Salisbury föreslog en gång för icke länge sedan att billerna skulle inlemnas samtidigt i båda husen, men man kan väl tänka sig att lordernas hus skulle förlora betydligt i anseende, om det för sin del antog ett lagförslag som icke vunne underhusets bifall. Långt bättre då att begränsa sig till det skenbart mindre betydande men i sjelfva verket långt viktigare åliggandet att i sista hand granska och bestämma öfver lagförslagen, äfven som att, när så befinnes lämpligt, taga initiativet till förändring af bestående lagar. Så länge lagstiftningen i England bibehåller sina medeltidsformer, har öfverhuset en verklig konstitutionel betydelse, men om en gång de judiciella reformer blifva på allvar yrkade som mer och mer blifva ett samhällsbehof, och som de laglära i öfverhuset icke i längden lära kunna motsätta sig utan att löpa fara att misstänkas vilja till egen fördel upprätthålla ett utdömdt och samhällsmenligt klassprivilegium, då se vi icke huru öfverhusets tillvaro såsom en politisk *corps* skall kunna längre låta försvara sig. Men den engelska aristokratiens sociala betydelse skall troligen länge öfverleva den politiska; jemlikheten i bildning, förfining, tänkesättens ädelhet och fosterländskt sinnelag är en tom dröm, och mer än så, en elak dröm, ty det skall alltid för en stats välfärd erfordras menniskor som vilja och kunna gå i spetsen, draga andra uppåt men icke sjelfva låta draga sig nedåt. Den engelska aristokratien har den ovanskliga äran att under många århundraden hafva i alla dessa afseenden gått framför det öfriga folket, och den blir säkert icke förr öfverflödig än hela medelklassen vunnit samma höjd, hvilket ännu torde erfordra ett eller annat århundrade.

Litteratur.

Teckningar af Frans Michael Franzéns lefnad vid äminnefesten den 9 februari 1872 i Finska universitetets högtidssal framställda af Fredrik Cygnæus. Helsingfors Frænckel & son 1872 (författarens förlag). Pris 1 mark 40 penni.

Om vi under detta år haft tid och lynne att fira sekulardagar, så är det icke blott revolutionen af den 19 augusti 1772 som dertill erbjudit sig såsom ämne. Den 9 februari samma år föddes långt upp i den finska nordn, bland tjärtunnorna och planklagren i Uleåborg, en man som sedan blef en af den svenska poesiens och den svenska kyrkans klart strålande ljus. Hans första landsmän hafva varit minnesgodare än vi, och de blad vi hafva framför oss utgöra en värdig och varaktig erinring om den fest hvarmed Finland firade Franzéns minne på den hundraåriga dagen af den ädle skaldens födelse.

Besynnerligt nog synes denna skrift, så egnad den än i många afseenden är att i Sverige väcka uppmärksamhet och delta-gaude, hittills hafva nästan helt och hållet undfallit den allmänna uppmärksamheten. Den har icke, så vidt vi sett, varit omnämnd af den periodiska pressen, knappast annonserad i bokhandeln, ty om sådant skedd har det åtminstone undfallit oss, och det är endast en välkommen tillfällighet vi för vår del hafva att tacka för kännedom af dess tillvaro. Vi tro oss emellertid kunna förklara saken utan att hos våra landsmän förutsätta en likgiltighet för ett våra väckeraste namn, hvilken icke finnes. Skriften kom till Sverige under den högsta sommaren, då mängden af just sådana läsare som den i första hand skulle påräkna befann sig på resor eller vid brunnar och badorter; vid den tid då de återvände var det stora ting som tilldrogo sig deras uppmärksamhet och som allt sedan tagit den i anspråk. Kungssorgen och tronvexeln med allt hvad dertill hörer hafva tagit det allmänna deltagandet så utslutande i anspråk, att de litterära intressena hafva för en lång tid blifvit skjutna i skuggan.

Uppdraget att utföra minnesteckningen kunde icke lemnas i en bättre hand. Den börjar med en vacker skildring af den höstafton 1847 då den äldrige skalden och presten just vid de första ljuden

af sabbatsringningen stilla inslumrade i den sömn som slöt hans stilla och rena lif. »På fästet tände sig augustistjernorna, som bleknat bort för midnattssolen, en efter annan åter och blickade vänligt ned på den ståtliga Ångermanelfvens stränder, hvilka ännu hade bevarat sin sommargrön-ska. Der var friskt, men på samma stränder satt en af ålder nedböjd man. Hans lefnads höst var långt framskriden redan. I den lutande hyddan hade likväl brunnit ett af de herligaste ljus som någonsin lyst i nordanlanden; så rent, så varmt som man både der och annorstädes sällan det sport, ännu hade det ljuset ej slocknat; men det var tärtdt, detta bröst, hvarur så mycken glädje, så mycken hugsvalelse hade spridd sig kring land och rike. Det var förhärjadt, men der fans qvar rosor, och på dem lefde som förr kärlek, godhet och äfven sångens gåfva.»

Franzén sjelf förvånade sig ofta, såges det, att denna skänk skulle komma på hans lott i de ödsliga trakter och bland de prosaiska omgifningar der han först såg dagen, men minnestalaren finner förklaringen i den hemmets atmosfer af godhet och skönhet hvari han uppväxte. »Det är ett konstateradt faktum att kärleken till det sköna hos honom växte upp ur kärleken till hans sköna madonnalika moder, ur en renare källa har aldrig en poetisk själ blifvit väckt till sin bestämmelse.»

Vår tid är mer benägen än någon föregående att erkänna det stora inflytande som yttre omgifningar och förhållanden utöfva på människornas lynnen och anlag, och detta erkännande är väl berättigadt, så länge det icke går till den öfverdrift det någon gång antager, att människosjälens endast skulle vara en produkt af blinda naturkrafter. Herr Cygnæus anmärker träffande, huru den stränga men storartade natur af hvars företeelser Franzén mottog sina första intryck öfver allt och på alla tider går igen i hans dikt; han hemtade ofta motiven till sina skaldestycken från den höga nordn, tecknade med större förkärlek än någon annan skald vinterlandskap, och en af hans större skildringar, »Carl och Emili», rör sig helt och hållet på snöbetäckt grund. Detta hvad den yttre naturen beträffar, men det fans äfven en

så att säga inre geografisk grund för hans poetiska originalitet, så olik tidehvarfvets öfriga skalders. Vi svenskar hafva svårt nog att förklara denna egna företeelse, men vi tro gerna på minnestecknarens försäkran, att Franzéns tidigare dikter röja en omiskännelig likhet med den genuina finska folkpoesien. Frågan blir då om vägen på hvilken denna skaldeförvandtskap uppstått. Franzéns farfar var bördig från det sångrika Karelen, fästän han under den stora ofredens tider sökte en tillflykt under Sveriges spira, och äfven hans moders förfäder hade haft sitt hem i Finlands östra nejder. Finskan var hans modersmål, som han ännu i sin mannaålder talade, och det är ingen omöjlighet att mer än en runa från modrens läppar och hjerta flutit öfver i den späda gossens själ och stämt dess strängar. »Samma känslaus innerlighet uppenbarande sig i vexelsången mellan glädje och sorg, samma flärdlöshet, parad med ljuft behag, röjer ofta den omiskänneliga slägtskapen mellan sångarena, hvilka sjungit konstillöst såsom foglarne i deras skogar, och den på bildningens högsta höjder diktande, de gustavianska skaldernas skyddsling.» Sina bildbaraste ynglingsår lefde han dertill i närmaste beröring med Porthan, den store återställaren af den finska nationaliteten.

Hvad man än må säga om arten af de gustavianska skaldestorheternas egen poesi, deras rhetoriska patos och den franska enformigheten i deras styfva alexandriner: ensidiga och ofördragsamma mot andra skaldediktningar voro de åtminstone icke, och när Franzéns första dikter kommo till oss öfver Bottenhafvet, funno de icke blott hos den stora allmänheten utan äfven i den förnäma akademiska kretsen ett mottagande som knappast kunde vara vänligare. Särskildt tog dem Kellgren, som sjelf under sin studietid vid universitetet i Åbo lärt känna något af den finska dikten och hvars stora själ ständigt var öppen för skönheten i alla dess former, under sitt mäktiga beskydd. I september 1793 införde han i sin berömda tidning Stockholms-Posten Franzéns oändligt vackra dikt »Menniskans anlete» och tillade dervid: »Det *originalsköna* i bildnings- och känslösätt, i uttryck, i versernas gång och klang, som visar sig i detta och några andra oss af samma hand tillsända poemer, torde

göra till fyllest att för kännares ögon röja stämpeln af ett nytt snille, som går att skänka vår skaldekonst en ny skörd.» Kellgren gaf åt dessa verser den halft genomskinlige signaturen F—n, hvilken, såsom minnestecknaren skämtsamt anmärker, något vådliga beteckning af författaren sjelf accepterades.

Den hyllning som den läsande allmänheten i Sverige, vid sidan af sin beundran för de vulkaniska utbrotten af Thorilds passionerade och sjelfförgudande vältalighet, ej mindre än af de genialiskt sjelfsvåldiga Bellmans-sångerna, gaf åt de jungfruligt rena dragen i Menniskans Anlete synes hafva framkallat en djup och glad förvåning i diktarens fädernebygd. »Vid betraktelsen häraf,» säger hr Cygnæus, »tränger sig en fråga ovilkorligen på den finska åskådaren. Var det endast en slumpens meningslösa lek, eller en skickelse af djupare innehåll, som vållade att vid början, medlet och slutet af det adertonde århundradet, medan Sverige slets af de häftigaste skakningar, uppenbarade sig derstädes tre finska sångfoglar, så lika hvarandra i tonart och lynne, som om de hade flugit ur samma bo, så olika det mesta hvaraf de möttes, som om de blifvit kastade på en främmande planet? Man tänke sig den fromme Jakob Frese i tumultet, väckt af det nattliga skottet mot hans beundrade hjelte i Fredrikshalls löpgrafvar; af den dynastiska slitningen om det af fienderna sönderlitna landet; af det rusiga skränet från Runi bacchantiska sångmö, den högsta representanten af Sveriges då varande poesi. Man tänke sig vidare den älskvärdaste bland grefvar, Creutz, midt på salutorget för de åt den mest betalande hemfallna partierna, hvilka segrande skickade sina motståndares koryföer till schavotten och besegrade sågo sina egna följa företrädarnes blodiga spår dit opp. Man tänke sig slutligen den milde Franzén, uppstämmande sina sånger i Sverige under den nyss antydda situationen.»

Förklaringen är kanske icke så svår att finna, och festtalaren ger sjelf dertill en aflägsen antydning. Hvem mins ej det gripande stället i Shakespear's Macbeth, när Dunkan berömmar den milda och smek samma luften, som mötte honom så vänligt vid inträdet i mördarens slott, och

Banquo fulländar den intet ondt anande kungliga gästens förtjusningsutbrott:

Ja, svalan, sommargästen,
som far kring tempeltinnar, visar ock
med sina trefna bon att himlens anda
här doftar älskligt. Ingen pelare,
fris, utsprång eller vinkel, der ej hon
har gjort en hängbädd, sina små, en vagga.
Der denna fromma fogel trifs och häckar,
der har jag märkt — är luften mild.

Motsatserna hafva ett stort välde öfver menniskan; aldrig strålar solen skönare än mot en bakgrund af åskmoln, aldrig ler en blomma vackrare än på ett slagfält, aldrig klingar sången mera intagande än genom det vilda stridsbullret. Kanske just därför har försynen låtit skönheters källor så rikt uppqvälla midt utur förstörelsen. Det är sannolikt också att de tre finska skalderna icke diktat så rena och harmoniska sånger som de gjorde, om de icke varit under inflytelsen af gräsligheterna omkring sig, om ej »den fromme Frese hade känt de vilda lågorna af Carl XII:s krig bränna sina hälar», om ej »den älskvärde Creutz' ungdomsminnen tyngdes af 1741 års krigs namnlösa elände», om ej »den milde Franzéns unga hjerta hade andats i en luft bemängd med Anjala-förbundets hemska förbittring». För de rene är allt rent: deri ligger det.

Hr Cygnæus ger oss icke få för svenskar obekanta och därför så mycket kärkomnare detaljer om Franzéns yngre dagar. Den stora resa han företog om våren 1795 skedde i sällskap med en då ung man, hvilken skulle få en namkunnighet såsom Fredrika Bremers fader, och som kanske skulle hafva blifvit Franzéns svärfader, då han efter förlusten af sin andra hustru verkligen ett ögonblick var betänkt på att bedja om författarinnans hand. Franzén var då kyrkoherde i Klara, och han önskade såsom en förberedelse till det viktiga steget först förrätta gudstjensten i dess kyrka. Men vid hemkomsten till sin boning slog han upp sin bibel, och hans öga föll genast på den gamla hebreiska sedolärarens varning till gamla män att icke fästa sig vid unga qvinnor. Resan i öfrigt skedde under Porthans egid, om också icke i hans sällskap, och för den välvilja hvarmed Franzén öfver allt bemöttes hade han till stor del sin frejdade landsmans europeiska anseende att tacka. Om hans bekanta franska verser till *La*

liberté française, hvori författaren uppger sig såsom en granne till lapparne, yttrar minnestecknaren att »kantatens oskuldsfulla innehåll gjorde skäl för sin hyperbo-reiska extraktion». Äfven vid ett annat tillfälle valde Franzén franska språket för en poetisk utgjutelse; det var till ära för Finlands nya storfurste, då Alexander I gjorde sitt högtidliga intåg i Åbo, »genom en äreport bildad efter Titi triumfbåge i Rom, hvilken som bekant framställer de bedröfliga följderne af Jerusalems jemmerliga förstöring.» Festtalaren skämtar litet med dessa naiva yttringar af nyunderånigt nit, men han ger sin välbefogade hyllning åt den rena och frisinnade tonart hvori den främmande sången gick, samtåt den stolta erinringen till Rysslands kejsare om hvad Sverges konungar varit för Finland och hvad dess inbyggare väntade af sin nya beherskare.

Vid den tid då Franzén från sin *grand tour* återvände till fäderneslandet »voro vi finnar», anmärker hr Cygnæus, »särdeles rika på landsmän som ville taga Sveriges öden om händer.» Bland dem var Gustaf Adolf Reuterholm den originellaste, — »en skuggbild af Robespierre, den der endast saknade sitt rätta element för att fullt realisera de medfödda, halft komiska, halft högtidliga anlagen.» Vår egen litteratur förvarar allt för många lustiga vrånghilder af denna personlighet, för att vi här skulle behöfva sysselsätta oss med honom och hans förhållanden; om det hvori han särskildt stälde sig till vitterheten och Svenska akademien har Malmström i »Grundragen till Svenska vitterhetens häfder» lemnat tillfyllestgörande upplysningar. Allt nog; då akademien, i känslan af sin befrielse från förtrycket under »förmyndarens förmyndares» trångbröstad styrelse, utsatte såsom sitt första prisämne i skaldekonst en sång öfver Creutz, blef detta en anledning för Franzéns sånggudinna att fira en af sina vackraste triumfer. Då den, efter många betänkligheter i anseende till den djerfva, ovanliga tonarten och tankevändningarna af akademien prisbelönt, på dess högtidsdag föredrogs med Leopolds ståtliga deklamation, satt hela den förnäma församlingen i en otrolig hänförelse. Den praktfulla inledningen lefver nog i de flesta läsares minne, men den kan icke för ofta citeras:

Ingen Erato på Thules fjellar

gratierna böd till dans. Der klang i dess stormbebodda hällar ingen lesbisk sång. Blott Rota sprang tjutande kring heden, och i spåren döden flög från rad till rad. Barden stod på klippors brant, och håren på hans hjässa reste sig. Han quad: såsom nordanvinden, skarpa stormade hans ljud, och på den harpa, der hans djerfva finger lopp, stänktes blod af slagna kämpars tropp.

Fjorton år efter den dag då den unga finnen såsom prisvinnare ådrog sig den svenska hufvudstadens beundrande uppmärksamhet, finna vi honom med alla sina husgudar varmt och trefsam inrättad på den svenska landsbygden, såsom välbestäld kyrkoherde i ett af Nerikes fetaste men på samma gång minst natursköna eller eljest poetiska pastorat. Hvad som föranledde honom till denna flyttning är icke lätt att säga. Tidigt befördrad, först till bibliotekarie, sedan till professor i historia och praktisk filosofi vid Åbo universitet, och dertill hugnad med ett rebrende, uppuren af sina landsmäns aktning och tillgifvenhet samt omgifven af vänner som han älskade, kunde han icke klaga öfver livets lycka eller önska förbättra den genom en utvandring, som i hans gamla fädernesland synes hafva framkallat icke litet bittra känslor. Han hade, efter åtskilliga poetiska motgångar och mycken tvekan huru vida icke den presterliga banan som han valt fordrade att han skulle uppoffra den poetiska, blifvit kallad till ledamot i Svenska akademien, och han kunde icke bibehålla denna värdighet, om han upphörde att vara svenska kronans undersåte; men svårligen skulle denna omständighet ensam hafva förmått honom att på höjden af sin mannaålder, omgifven af en redan då talrik familj, bryta de många och starka band som äro dömda att brista vid ombytet af fädernesland. Hans minnestalare har icke kunnat förklara saken, och vi våga icke afgöra huru vida det icke ligger ett lätt klander i den ton hvarmed han berättar att Franzén sjelf, »karaktäristiskt nog», officiellt försäkrade att hela flyttningen var en följd af »tillfälliga omständigheter och individuella förbindelser». Ett helt århundrade hade arbetet på upplösningen af det haltusenåriga bandet mellan Finland och Sverige, men ändå var slaget så våldsamt att mer än ett ädelt hjerta brast dervid. Porthan behöfde icke

upplefva olyckan — han hade några år förut nedstigit i grafven — men den gamle vördnadsvärde Borgå-biskopen hade, då han från sina fönster såg Finlands ständer tåga förbi för att hylla landets eröfrare, djupt suckande utbrustit »farväl mitt fädernesland», och få dagar derefter var äfven han insomnad i döden. »Handlingens män», sådana som Tengström, Finlands förste erkebiskop, och Calonius, nordens förste lagtolkare, stälde sig der de trodde sig böra stå för att bäst verka för det land som icke upphörde att vara deras fädernesland. Men Franzéns sinne var mindre af denna världen: det fans för honom intet rum som endast af honom kunde fyllas; såsom prest hade han sitt fält hvarhelst det svenska språket talades, och det tros att hans då varande hustrus sympatier för den vestra stranden af Botniska viken icke så litet inverkade på hans egna. Må hända hade han också för egen räkning tysta önsknningar, ehuru han omsorgsfullt dolde dem, att komma de kretsar närmare bland hvilka han hade vunnit sina första litterära utmärkelser, och hr Cygnæus berättar att han en gång i sin tidigare ungdom hade varit erbjuden en titullärplats såsom den då varande konungens handsekreterare. Huru med allt detta än må vara, och huru mycket svårmod än hans embetsbröder erforo öfver hans beslut, så bistodo de honom redligt och vänfast när steget skulle uttagas. Franzén hade hos kejsaren anmält sin önskan att med stöd af § 10 i fredstraktaten öfverflytta till Sverige mot slutet af sommaren 1809, men som pastorslönen i Kumla och Halsberg först fick tillträdas den 1 maj följande året, hade han tillika anhållit att intill den tiden blifva bibehållen vid sin professorslön. Åbo universitets konsistorium yttrade sig öfver ansöknigen i ett betänkande så ädelt och högsinnadt, att det väl förtjenar hedern att införlifvas i ett offentligt högtidstal. Dess medlemmar »kunde visserligen icke utan liflig och smärtande saknad se ur sitt sköte ryckas en man, som icke blott på snillets, lärdomens och talentens, utan också på hjertats och de medborgerliga dygdernas sida sig alltid utmärkt, och till hvars oförtrutna och gagneliga biträde vid den akademiska ungdomens undervisning konsistorium redan länge och med innerlig tillfredsställelse varit vitne; likväl kan konsistorium icke

för sin del sätta sig emot ett beslut, som, enligt professorns egen uppriktiga försäkran, verkadt blott af *tillfälliga omständigheter och individuella förbindelser*, synes utgöra en af de länkar i händelsernas kedja, genom hvilka människan ofta utan egen föresats eller åtgärd föres till mötes af nya och okända, endast af Försynens blick förutsedda öden.» Och hvad frågan om bibehållande af lönen beträffar, hvilken »under andra omständigheter,» d. v. s. om Franzén fått presterlig befordran inom sitt eget land, hade varit ganska lätt afgjord, så berodde denna visserligen på monarkens nåd, men konsistoriet ansåg sig hafva full rätt att påräkna den såsom en belöning för Franzéns framstående vetenskapliga och litterära förtjenster. Den hederlige och upplyste Speranski, som då var universitetets kansler, understödde saken hos majestätet, och, tillägger författaren, så betydligt hade Sverige stigit i värde uti ryska officiella ögon, »att dess vänskap i nödfall skulle blifvit köpt med långt svårare offer än det som afståendet af en finsk poet medförde, ehuru han kunde skrifva fransyska verser. Gustaf Mauritz Armfelt, som om hösten 1812 ilade till mötet i Åbo mellan kejsar Alexander och den då varande kompassen för Sveriges vilja, visste om Rysslands offervillighet mot Sverige långt mera än vi. Men bättre än Armfelt kände en annan finne, Tavast benämnd, som hurtigt och med otrolig framgång intrigerade hos turkarne mot dess gamla vän Frankrike, och till förmon för deras argaste fiender ryssarne, huru föga man i Sverige var böjd att spela känslopolitik med Finland. Tavast var icke ett geni, som Armfelt var det, men han insåg ganska väl att Sveriges öden nu leddes af en »ny Farao, som icke kände Josef». Sveriges framtida politik önskar hädanefter se för ombytes skull sin sol uppgå i vester; det var ett tycke som, åtminstone tills vidare, minst hotade med kollisioner på den ryska astronomiens fält.»

Vi skola ej vidare fullfölja dessa antydningar om 1812 års politik. De bittra känslorna hafva på båda sidorna om hafvet för länge sedan lugnat sig, och från svensk sida åtminstone betraktas det gamla trogna lydlandet med samma känslor af tillgifvenhet som förr, men visserligen icke med minskad aktning, sedan dess öden börjat gestalta sig på ett lyckligare sätt och friare

institutioner inom en viss gräns satt det mera som en jemlike vid det gamla moderlandets sida, ungefär såsom en vuxen dotter, hvilken flyger ut ur fädernehemmet för att bygga sitt eget bo. Ej heller skola vi längre följa framställningen i hvad som närmare rörer dess vördnadsvärda föremål. Från den stund då Franzén lemnade Suomis stränder är han införlifvad med vårt samhälle, vår kyrka och vår litteratur. Hans ställning till den senare är oss väl bekant genom Malmströms förträffliga teckning den dag då han intog den bortgångne patriarkens stol i Svenska akademien, ett arbete hvars ypperliga art vi med glädje funnit erkänd af den finske festtalaren. Hans psalmer sjungas ännu i våra tempel, hans predikningar uppbygga ännu tusen fromma sinnen, hans oöfverträffliga minnesteckningar hafva blifvit mindre förgätna än hans skaldstycken, hvilka onekligen äro mindre bekanta för den generation som nu är ung än de förtjenade. Vi hoppas dock att den tiden ännu en gång kommer, då hans visor, och framför allt den sköna studentsången, skola lefva på mångas läppar, och det är ett godt tecken att en ny tidsenligare upplaga af hans skrifter kunnat hos oss på de allra sista åren utgifvas. Minnet af hans vördnadsvärda personlighet skall icke lätt försvinna, och den som en gång såg det fina anletet, med drag som erinrade om luftens invånare snarare än jordkretsens, skall aldrig förgäta den vackra, upplyftande synen.

Vi hoppas att våra finska bröder ännu icke hunnit förglömma det gamla svenska ordspråk som säger att genom gåfvor och gengåfvor varar vänskapen längst. Det goda med sådana gåfvor är att de rikta gifvaren lika väl som mottagaren. Hvad Sverige gifvit Finland är det ej vår sak att erinra — vi hoppas för bådas bästa att det icke är så litet — men vi hafva till gengärd från Finland mottagit några af våra bästa män; Franzén var blott en af de många som verkat och ännu verka ibland oss. Vi emottaga äfven den lilla skriften om hvilken vi här talat såsom en välkommen erinran om gamla tider, en vänlig röst från de kära välbekanta, om ock mindre än förr besökta stränderna. Den högt värderade skriftställare ur hvars penna den flutit har gifvit oss mycket läsvärdt; många fina, träffande, än rörande, än lekfulla drag

har han framställt om personer som icke äro oss obekanta eller likgiltiga, ehuru vi icke sett dem ansigte mot ansigte. Hans omdömen om våra inhemska litterära och sociala förhållanden äro skarpsinniga och träffande, såsom man kunde vänta sig dem af en man med så fin bildning och en så fint skuren penna. Men framför allt vitna de om den vänlighet mot allt svenskt hvilken vi utan undantag träffat hos alla de finska vetenskapsmän, litteratörer, affärsmän, industriidkare och medborgare af alla klasser med hvilka vi kommit i beröring. Vi hafva tagit hans lilla bok såsom en

helsning till Sverige, sänd icke ensamt i hans eget namn utan ämnad att tolka en gemensam och varaktig känsla under formen af en vacker hyllning åt ett gemensamt minne. Politiska förbindelser vexla, och partiskiftningarnas skuggor gå stundom såsom små tillfälliga och försvinnande moln äfven öfver gamla goda vänners ansigten, men den redliga, på seklers gemensamma öden, på gemensamhet i bildning och kulturssträfanden, på ovanskelig trohet i nöden grundade tillgifvenheten är bland dessa goda ting som »blifva evinnerligen».

Blick på pressen.

Vår landsortspress befinner sig i en jemn och lofvande utveckling. Med årets början fingo två af våra större provinsstäder dagliga tidningar, och med december månad har en tredje erhållit samma förmon, i det att det frisinnade och i många afseenden särdeles förtjenstfullt redigerade *Jönköpings-Bladet* fått en efterträdare i *Jönköpings Dagblad*. Det nya bladet, hvars ansvarige utgivare är den samma som föregångarens, ämnar i det väsentligaste vidblifva samma grundsatser men synes komma att i synnerhet arbeta på de fiendliga riksdagspartiernas försoning genom ömsesidiga eftergifter. Vi citera med nöje slutet af en artikel för den 6 december, som på följande sätt uttalar sig i denna syftning:

»Ännu ett förhållande gör den stundande riksdagen i hög grad betydelsefull: han är den första riksdagen under konung Oscars regering. Väl är vår konungamakt inskränkt; men hon är det icke till den grad, att hon liknar en vacklande rö, som måste böja sig efter riksdagsopinionernas alla vindar. Vår grundlag har ställt henne såsom lika berättigad gent emot folkrepresentationen, och om hon äfven under de senare decennierna måst afstå från det öfvertag öfver den andra statsmakten hon i början af vårt nu varande statsskick egde såsom ett minne från den gamla enväldstiden, är hon dock allt jemt frisk och kraftig, och hon är det må hända icke minst af det skälet, att hon vetat begränsa sig inom det mått som de förändrade förhål-

landena sjelfva utstakat. Konungens personlighet är af den orsaken synnerligen inflytelserik på våra angelägenheter, och då stora frågor uppröra representationen är det ej underligt, om man undrande frågar sig, hvilken åsigt han ämnar omfatta, allra helst då frågorna slutligen bero äfven på hans afgörande. Att våga gissa, huru den nye konungen kommer att förhålla sig gent emot de tvenne motsatser, som för närvarande kämpa inom vår riksdag, vore naturligtvis allt för djerft. Men den förhoppningen torde dock utan ogrannlaghet kunna uttryckas, att han i hvad på honom beror måtte blifva en medlare mellan partierna, så att de af hans inflytande ledas till att verka för det enda stora målet: fosterlandets väl.

Vi för vår del hoppas alltså på en uppgörelse och våga förvänta, att den förestående riksdagen skall åtminstone förbereda en sådan. På hvilka vilkor försonningen kan eller bör avvägras, våga vi naturligtvis icke söka afgöra. Det synes blott nödvändigt, att »billigheten» icke sträcker så långt, att det allmänna rättsmedvetandet derigenom allvarligen kränkes. Detta torde ock i sjelfva verket vara det önskeligaste äfven för den vinnande parten. Att samhällsklasser, hvilka i maktens ögonblick allt för mycket tillgodosett sin egen fördel, sedan få dyrt plikta för sin brist på hofsamhet, derpå erbjuder vår historia flere slående exempel. Med den snabbhet den allmänna utvecklingen för närvarande eger, är det mycket antagligt, att inom

kort nya samhällselement vinna ett betydande inflytande på representationens sammansättning. Det är då ganska tröligt, att den klass, som för närvarande är så mäktig inom riksförsamlingen, förlorar sitt värde, och om detta blifvit missbrukadt, torde ej den antydda följden uteblifva.»

För den större allmänhetens behof af tidningsläsning är äfven väl sörjdt. Utom det samvetsgrant och med god beräkning för dessa klassers behof redigerade *Stockholms Veckoblad*, som under det sista året

i synnerhet erhållit en storartad och väl förtjent spridning, hafva profblad utkommit för nästa år af »*Arbetarebladet*, Tidning för arbetare och allmoge», som sedan fyra år utgifves i Gefle 2 gånger i månaden men med nästa års början blir veckotidning. I några väl tänkta uppsatser »om svordom» har redaktionen bemödat sig att utrota detta fula oskick, som ännu beklagligtvis icke är alldeles försvunnet, ehuru den stygga vanan under den tillväxande upplysningen gifvit åtskilligt med sig.

Strödda underrättelser.

Obekanta krafter i växt- och djurorganismen, som upphäfva några fysikaliska lagar. Dönhoff har häröfver anställt några intressanta iakttagelser, hvilka han framställde i detta års församling af tyska naturforskare. Vi införa här nedan hvad han erfarit om upphäfvande af vattnets afdunstningsförmåga.

Silkesmaskägget lägges i juli och utvecklas först i maj nästa år. Ehuru det endast är så stort som ett knappålshufvud, behåller det sitt vatten ända till denna tid. Sönderklämmer man det på ett litet glas i augustihettan, liksom på vintern, så rinnet alltid samma flytande ägula ut.

Om jag dödade silkesägg i vatten af 70° C. och derpå lade dem i en ask, så lät efter några dagar ingen mera saft utklämma sig; de voro förtorkade.

Huru kommer det sig nu att vattnet i det lefvande ägget ej fördunstar? Ägget genomsläpper gaser, ty vid embryots utveckling träder syrgas in och kolsyra ut. En fysikalisk hämning är icke för handen; man kan väl icke antaga något annat än att det är äggets lifsegenskaper som upphäfva vattnets fördunstning. Härmed öfverensstämmer att vid äggets dödande genom hett vatten den vanliga fördunstningsprocessen inträder.

Fjärilspuppor lågo hos mig i en ask från november ända till april året derpå. På våren utkröpo vattenrika fjärilar. Puppor af samma slag dödade jag i kokande vatten. Efter två dagars förlopp voro de fullkomligt intorkade.

En bokmal bevarade jag i en tom pappersdosa under den varma årstiden tre månader igenom; han lefde af papperet i dosan. Jag dödade honom genom att trycka in hufvudet; efter 12 timmar var han intorkad.

Snäckor bevarade jag i ett tomt, öppet glas vid en sommarvärme som varierade mellan 20° och 28°. De dogo i tredje veckan. Jag dödade snäckor af samma slag genom kloroformånga; efter tre dagar voro de intorkade.

Jag lade i kokande vatten dödade blad af växter, somliga dödade genom kloroformånga, andra (bohvete) genom köld dödade blad, och lefvande blad af samma art och storlek på samma tid på bordet. De dödade bladen hade samtliga intorkat inom 18 timmar, de lefvande först efter 40 till 60 timmar.

I ett annat försök lade jag lifskraftiga yngre blad från den öfre delen af stjelen och mindre lifskraftiga från den undre delen af samma växt vid samma tid på bordet; de förra hade intorkat efter 85, de senare efter 72 timmar. Upprepade försök gäfvo lika resultat.

Då uppstår den frågan: Huru kommer det att de lefvande organismerna alls icke eller åtminstone endast långsamt intorka, de dödade deremot hastigt?

Man kunde angifva följande grunder. 1) Kunde man säga att huden i lifvet har en textur som är ogenomtränglig för vattenånga. Men puppans chitinhud är väl genomtränglig för gaser, ty puppan andas genom huden, kloroformånga dödar den.

Den lefvande snäckans hud är utomordentligt permeabel. Beströr man den med socker, så inträder en våldsamt slem-afsöndring; inom få minuter ega så betydande transpirationer af blodvatten rum genom huden att snäckan blir nästan tom på blod.

2) Kunde man säga att genom döden multnar huden och blir mera permeabel för gaser. Chitinhuden hos puppan multnar deremot icke. Hos snäckorna inträdde vid 20° värme en så hastig intorkning att förruttnelsen blott kunde vara ringa; redan efter 12 timmar var huden intorkad.

3) Kunde man resonnera sålunda: Bokmalen tager med papperet, som sällan är fullkomligt torrt, vatten till sig; han och puppan bilda vid metamorfofen vatten. Vattenupptagningen och vattenbildningen äro likväl obetydliga (bokmalen förtärde under tre månader omkring en kvarts qvadrattum papper); mot den fördunstning som eger rum i det döda djuret komma de icke i betraktande; de kunna ej förklara att en bokmal är efter 3, en puppa efter 5 månader lika vattenrik som före denna tid.

4) Kunde man säga att djuren äro hygroskopiska och åter draga till sig den förlorade fuktigheten ur luften. För att pröfva denna grund lät jag beslå de inre väggarna af ett glaströr med vattenånga, derigenom att jag deri lät en vattendroppe fördunsta. Straxt släppte jag en snäcka, som jag under 8 dagars tid hållit i ett öppet glaströr, i en lufttemperatur af ungefär 23° ner i röret och tillslöt det. Efter 8 dagar var samma vattenbeslag för handen. Många, såsom Mulder, Humboldt o. a., vilja tillskrifva växterna en hygroskopisk egenskap. Följande försök är ej gynnsamt för denna åsigt. Jag göt på botten af en vinflaska något vatten, och upphängde derpå en planta, som jag hade låtit vissna i luften, så lågt att de undre bladen hängde slappt ned, midt i flaskan. Derpå tillslöt jag flaskan; i den med vattenånga mättade atmosfären kunde intet vidare vatten fördunsta, men väl hade den deremot vattenånga nog för att förtäta detta till vatten i sig. Efter 8 dagar hängde bladen lika slappt ned som vid början af försöket. Några växter hafva ett utomordentligt ringa vattenbehof; jag

lemnade en kaktus 3 månader utan vatten; det oaktadt förblef den vid lif, ja, dref nu i sista månaden blad. Hufvudorsaken till det ringa vattenbehofvet ligger väl i bladens tjocklek; de som jag dödat i kokande vatten voro först efter 4 veckor uttorkade. Men hämmandet af vattnets fördunstning befordras genom lifskraften.

Lefvande kaktusblad höllo sig betydligt längre än dödade; upprepade försök med en art *sempervivum*, som uppdrogs såsom prydnadsväxt och som likaledes har ett ringa vattenbehof, visade att de genom frost eller hetta dödade bladen uttorkade på en tre gånger kortare tid än de lefvande.

Efter hvad jag meddelat kan jag blott förklara det faktum att lefvande växter och djur antingen alls icke eller blott långsamt förlora sitt vatten genom följande antagande. I den lefvande organismen finnas krafter för handen, som fullständigt upphäfva vattnets fördunstning. Om hämmande inverkningsar förekomma i de samma, är svårare att utfinna, då svettbildningen här inträder störande.

Jag tror mig derföre kunna uppställa följande sats.

1) Det gifves organismer i hvilka vattnets fördunstning är fullständigt hämmad genom obekanta krafter. Till dem höra silkesägget och fjärilspuppan. Sannolikt höra till dem alla öfvervintrande insekt-ägg, puppor, o. s. v.

2) Det gifves organismer, i hvilka vattnets fördunstning är mer eller mindre inskränkt genom obekanta krafter.

Här tyckas stora differenser bestå i de hämmande krafterna i afseende på deras intensitet; så är hämningen i bokmalen starkare än i växterna. Hämandet af denna fördunstning är af större betydelse i naturlifvet. Utan den skulle ett stort antal insekter, hvilka öfvervintra som ägg eller som puppa, alls icke förefinnas: växtverldens vattenbehof vore större, regnet måste dränka våra fält oftare än nu.

Kejsardömet Japans budget för år 1872. Detta hittills både i Europa och Japan okända dokument, det första, om vi ej misstaga oss som blifvit uppgjort för hela riket, har nyligen blifvit meddeladt i *Blackwood's Magazine* och lyder, med

återförande till den ursprungliga uppställningen i amerikanska dollars, sålunda:

<i>Inkomster:</i>	
Taxa å ris efter 4 $\frac{1}{2}$ dollars per koku	48,639,363
Tullarne	1,267,987,5
Acciser och andra inkomster	959,118,75
Diverse inkomster	1,109,037,5
	51,975,506,75
<i>Utgifter:</i>	
Kejsarens Civillista	480,462,5
Utrikes ministären	476,850
Armén	7,225,000
Flottan	1,625,625
Kolonien Yeso	1,780,061,25
Domstols- och fängelseväsendet	68,637,25
Uppfostringsdepartementet	311,576
Finansförvaltning och upp- börd	1,578,338,5
Allmänna arbeten	6,493,226
Provins- och municipalför- valtning	5,894,694,75
Diverse utgifter	1,922,751
Mynt och sedlar	894,098,75
Pensioner till Daimios	18,102,576
Skadeersättning till europe- iska makter för Simonosaki affären	1,354,687,5
Intresse å engelska lånet	383,956,25
	48,546,540,75
Öfverskott	3,428,966,00

Det bör märkas att värdet å risen är lågt upptaget, ehuru taxan sjelf, tredjedelen af hela landsts bruttoafkastning, är betungande; men i utgifterna äro upptagna en mängd poster som blott en gång förekomma, andra som småningom minskas, t. ex. lifräntorna till Daimios och räntorna å det engelska lånet, samt slutligen skadeersättningen för Simonosaki affären, hvilken är efterskänkt. Statsskulden är något öfver 120 millioner, hvaraf mer än hälften utgöres af sedelskulden, som är garanterad af regeringen men som kommer att öfvertagas af den nya banken, hvilken således liksom i England blir regeringens fordrings-egare. Den öfriga skulden ämnar regeringen förvandla i 4 procents obligationer med årlig amortering, och den utländska är afsedd att betalas inom 10 år. Man finner således att de japanska finanserna äro ganska blomstrande.

Korallens växtlighet. *Honolulu Gazette* berättar följande händelse, som vederlägger en gammal föreställning om korallens långsamma tillväxt. För två år sedan förankrades på Kilakekuas redd en boj, och för några veckor sedan vindades ankaret upp för att undersöka kettingens tillstånd. Den senare, som är en massiv två tums ketting, befanns då betäckt med koraller och ostronskal, af hvilka somliga voro så stora som en mans hand. De största korallerna höllo 4 $\frac{1}{2}$ tum, hvilket representerar deras växt under den tid som kettingen legat i vatten. Korallstjelkarne visa mycket tydligt huru skalet bygges af koralldjuret. När de togos ur vattnet voro de betäckta af små krabbor, om hvilka det icke är alldeles klart huru vida de lefde på korallpolyperna eller endast sökte grenarne såsom tillhåll. Man har här bevis att korallen växer öfver 17 fot på ett århundrade, och det tager följaktligen icke öfverdrifvet lång tid för dem att bygga nya kontinenter.

Paradis- och påfogelfiskar i Europa.

De första exemplar af denna sköna och intressanta fiskart som kommit till vår verldsdel hafva blifvit förvärfvade åt det stora aqvaret i Brighton, som nyligen emottagit 2 utsökta par af denna art. Denna fisk kom först från China och aklimatiserades af mr Carbonnier, den berömda fiskodlaren i Paris. De äro utmärkt vackra, och deras lefnadsvanor äro högst underliga. Sålunda uppgifver mr Carbonnier att när honan utlagt äggen tager hanen dem i sin mun och förer dem på detta sätt till ett näste som han bygger för dem. Han tillåter icke honan att komma nära nästet, och om hon försöker det, svänger han sig omkring och drifver bort henne.

Fabelaktigt pris på Orchidéer.

Man vet till hvilka orimliga pris hyacint- och tulpanlökar fordom blifvit sålda i Holland: för att komma i besittning af en sällsynt varietet erfordrades en hel förmögenhet. Det är en gammal anekdot om en matros, som var på sitt rederis kontor och vid bortgången derifrån tyckte att han fått för litet drickspengar, hvarföre han icke gjorde sig något samvete af att tillgripa ett par lökar, som han såg i ett fönster, i afsigt att dermed krydda sin tarfliga fru-

kost. Dessa munsbitar voro värda ett par tusen riksdaler, som han sväljde i en handvändning. Några notiser i den engelska *Horticultural Review* erinra om dessa den holländska blomsterodlingens stora dagar. Nyligen såldes i London en vacker samling af orchidéer af 70 stånd till p. st. 813: 19 sh eller något öfver 14,500 rdr rmt; enskilda vackra exemplar af sällsyntare varieteter betaltes med 16 till 18 pund sterling. Så bortslogs en *Cattleya Reichenheimii* för 17 pund 10 shillings, ett utmärkt vackert stånd af *Dendrobium filiforme* för 18 pund 10 shillings, men ett sällsynt vackert exemplar af *Cymbidium*

eburneum för icke mindre än 73 pund 10 shillings, eller mer än 1,300 rdr rmt.

—•—

Innehåll:

	Sid.
Rörelser mot engelska öfverhuset . . .	785.
Litteratur:	
Minnesteckningar öfver Franzén af Fr. Cygnaeus	791.
Blick på pressen	796.
Strödda underrättelser:	
Obekanta krafter i vext- och djurorganismen, som upphäfva några fysikaliska lagar, etc.	

—•—

S A M T I D E N,

Veckoskrift för politik och litteratur,

fortsattes under nästkommande år 1873, efter samma plan och af samma redaktion som hittills, med ändamål att i frisinnad anda och med full sjelfständighet behandla företeelserna inom samhället, litteraturen, vetenskapen, sköna konsterna och den periodiska pressen. Den förmodan vi uttalade då tidskriften först framträdde, att det inom den periodiska pressen i vårt fädernesland skulle finnas rum för en sådau organ, har besannat sig långt utöfver hvad vi då vågade hoppas; afsetningen har varit i oafbrutet stigande, och det välvilliga erkännande som från många håll kommit oss till del gör det till en dyrbar pligt för redaktionen att efter måttet af sina krafter arbeta på tidskriftens fullkommande.

Samtiden utkommer hvarje lördags morgon med ett ark dubbelspaltig imperialoktav, motsvarande omkring 40 sidor vanligt oktavtryck, som vid årets slut åtföljes af titelblad och innehållsförteckning.

Prenumerations-priset blir fortfarande 10 rdr för helt år, 5 rdr 50 öre för half-år och 3 rdr för kvartal, *postarvodet för landsortsprenumeranter inberäknadt*. Då den nya tidningsstadgan förbjuder afsändning under korsband, mottages för landsorten ingen prenumeration hos expeditionen, utan bör den ske på postanstalterna, då tidskriften kommer prenumeranten skyndsammast till handa, eller också i bokhandeln. Hrr bokhandlare i landsorten ega att utan kontant betalning genom postverket göra requisitioner i fast räkning. Ett inskränkt antal ex. af innevarande årgång finnes ännu att tillgå.

I *Stockholm* kan prenumeration till ofvanstående pris ske i bokhandeln och på de vanliga tidningsutdelningsställena.

För herrar *Riksdagsmän* och andra personer, som under vintern uppehålla sig i hufvudstaden, sker prenumeration lämpligast på postanstalt i deras hemorter, der de endast behöfva göra anmälan hvarest de för hvarje tid önska att tidskriften hålles dem till handa.

Obs. *Alla meddelanden rörande tidskriften ställas till Expeditionen af Samtiden, N:o 28 Norra Smedjegatan.*